צריך שיהא לילה ויום מן החדש בו. הא דמאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לומר ראינו אע"פ שלא ראו שני מילי כשיום שלשים לילה ויום מן החדש א:

חצות לילה איבא בינייהו. פי' בקונטרס שראה ביסודו של רבי אאי מיחזי כשקרא לתקוני לבולה גולה אמר שמואל יכילנא לתקונה לבולה גולה. כלומר, יש בי כח לחשוב [נ"א: לחשב] חשבון השנים, ולתקן איזו שנה צריכה עיבור. וכן בחדשים איזה חודש צריך להתעבר, עד ביאת הגואל ויתישב [נ"א: וישיב] הסנהדרין. א"ל **אבא אבוה דר' שמלאי ידע מר הא דתני** בסוד העיבור נולד קודם חצות או אחר חצות. פיר' המסורות שהיא עכשיו בידינו שהנולד עד חצות, וענין (ד"ד וה"ח והצ"א) [ר"ד וח"ח תצא] ותרצ"ה, ותקפ"ט שאלו הן עקרי החשבון לקבוע השנים, ידע להו מר. (ואם) [ואת] הדחויות שהן גטר"ד (ובה"ו) [ובה"י] תקפ"ט. אמר ליה לא ידענא. אמר ליה ומהכא מר לא ידע, איכא מילי אחרנייתא דתליין (במסורתו) [במסורות] ולא בחשבון בלבד ולא ידעינהו מר שמואל. פירוש שאם נולד קודם חצות מפני שלא יתכן להיראות הלבנה לבני אדם בו ביום שלשים. ויש מי שאומר אלו כולם וגם גטר"ד שהם נדחות הפשוטות, ובה"י תקפ"ט לאחר העיבור, כלן היה שמואל בקי בהן, ודברים אחרים התלוין בחשבון שאמר לא ידענא, והוא כגון זה שאמר מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כו', וכיוצא בו דברים אחרים כמו זה, אמר לו אבא אבוה דר' שמלאי, דאי לא תימא הכי מה בין חצות לאחר חצות. כי סליק ר' **זירא בארץ ישראל שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש.** כלומר אין קובעין ראש חודש בו ביום של מולד, אלא אם היה המולד שעה הראשונה מן הלילה, שנמצא היום והלילה כולו מן הלבנה החדשה. אבל אם היה המולד אחר כך, אין קובעין ראש חודש אלא למחר. וזה שאמר' מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, נולד אחר חצות אינו נראה בו ביום כלל. ובא רב אשי (ודחה) ואמ' מסורת זה [נ"א: זן] לאכחושי סהדי. פיר', שאם נתברר מן החשבון שנולד אחר חצות ובאו עדים ואמרו שראינוהו בו ביום, עדי שקר הן, שאי אפשר כלל להיראות בו ביום, ולאו לקובעו ראש חודש בו ביום הוא דשלח להו נולד קודם חצות, כי האי דאמר ר' זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית (שיתן) מעתיקא ר"ח מחדתא, לדידהו שית מחדתא ר"ח מעתיקא. למאי נפקא מיניה, אמר רב אשי לאכחושי סהדי בו. גם זה שאמר אבוה דר' שמלאי נולד קודם חצות, וזה שאמר ר' זירא כ"ד שעי מיכסי סיהרא, דבר זה לא נתברר אצלנו יפה, לפיכך לא כתבנו בו פירוש[ב]. אמר מר **צריך שיהא יום ולילה מן החדש.** כמו שאמרנו, כלומר היום שקובעין אותו ראש חודש צריך להיות כ"ד שעה מן הלבנה החדשה. קרא מנא לן, ר' יוחנן אמר מערב עד ערב, ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא עד יום האחד ועשרים לחודש בערב, מאי בינייהו, אמר אבי בינייהו, כלומר, זה דורש מזה הפסוק, ושניהם דבר אחד אמרו. זה אין צריך פירוש. **רבא אמר חצות לילה איבא בינייהו.** ר' יוחנן שאמר מערב עד ערב סבר אם נולדה הלבנה בתחלת שעה ראשונה של לילה, קובעין בו ביום ראש חודש, דהא איבא מערב עד ערב. ור' שמעון בן לקיש [סבר] כתיב שבעת ימים מצות תאכלו, וכתיב בערב בפסח תאכלו את הבשר בלילה הזה, וכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, וקיימא לן דהוא חצות לילה, שנאמר ויהי בחצי הלילה, וגמר הראשון אלא מקודם חצות כמעט, ונחשב לו יום שלם שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו, ש"מ שאם נולד הלבנה עד חצי הלילה, יום שלם הוא, ונמצא היום והלילה מן החדש, וראו[ן] אותו היום לקבוע ראש חודש. והוי פירושו חצות לילה איבא בינייהו, ר' יוחנן בעי כ"ד שעי מן החדש, וריש לקיש אמר לך אפילו מחצי הלילה כשר. **ירושלמי** בסוף פרק אם אינן מכירין אותו, משקיעת החמה אתה מונה ללבנה, אמר ר' סימון והיו לאותות ולמועדים, ולמועדים זה. כלומר זה יוצא וזה נכנס. אמר ר' יוחנן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. ריש לקיש אמר החדש הזה, שיהא כולו מן החדש. וגמר הזה הזה, ג) [כין] היכי דלא תיקשי לן דריש לקיש אדריש לקיש. **כל ספיקה לקמיה (כי) שדינן,** פשוטה היא.

ב) [מיי' פ"א מס' קדוש החדש הל' ג ועי' לח"מ]:

רבינו חננאל

כי מאחר שאמרו ראיתי יחזור ויומר לא ראיתי, מיחזי כשיקרא. אמר שמואל יכילנא לתקונה לבולה גולה. כלומר, יש בי כח לחשוב [נ"א: לחשב] חשבון השנים, ולתקן איזו שנה צריכה עיבור. וכן בחדשים איזה חודש צריך להתעבר, עד ביאת הגואל ויתישב [נ"א: וישיב] הסנהדרין. א"ל **אבא אבוה דר' שמלאי ידע מר הא דתני** בסוד העיבור נולד קודם חצות או אחר חצות. פיר' המסורות שהיא עכשיו בידינו שהנולד עד חצות, וענין (ד"ד וה"ח והצ"א) [ר"ד וח"ח תצא] ותרצ"ה, ותקפ"ט שאלו הן עקרי החשבון לקבוע השנים, ידע להו מר. (ואם) [ואת] הדחויות שהן גטר"ד (ובה"ו) [ובה"י] תקפ"ט. אמר ליה לא ידענא. אמר ליה ומהכא מר לא ידע, איכא מילי אחרנייתא דתליין (במסורתו) [במסורות] ולא בחשבון בלבד ולא ידעינהו מר שמואל. פירוש שאם נולד קודם חצות מפני שלא יתכן להיראות הלבנה לבני אדם בו ביום שלשים. ויש מי שאומר אלו כולם וגם גטר"ד שהם נדחות הפשוטות, ובה"י תקפ"ט לאחר העיבור, כלן היה שמואל בקי בהן, ודברים אחרים התלוין בחשבון שאמר לא ידענא, והוא כגון זה שאמר מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כו', וכיוצא בו דברים אחרים כמו זה, אמר לו אבא אבוה דר' שמלאי, דאי לא תימא הכי מה בין חצות לאחר חצות. **כי סליק ר' זירא בארץ ישראל שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש.** כלומר אין קובעין ראש חודש בו ביום של מולד, אלא אם היה המולד שעה הראשונה מן הלילה, שנמצא היום והלילה כולו מן הלבנה החדשה. אבל אם היה המולד אחר כך, אין קובעין ראש חודש אלא למחר. וזה שאמר' מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, נולד אחר חצות אינו נראה בו ביום כלל. ובא רב אשי (ודחה) ואמ' מסורת זה [נ"א: זן] לאכחושי סהדי. פיר', שאם נתברר מן החשבון שנולד אחר חצות ובאו עדים ואמרו שראינוהו בו ביום, עדי שקר הן, שאי אפשר כלל להיראות בו ביום, ולאו לקובעו ראש חודש בו ביום הוא דשלח להו נולד קודם חצות, כי האי דאמר ר' זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מיכסי סיהרא לדידן שית (שיתן) מעתיקא ר"ח מחדתא, לדידהו שית מחדתא ר"ח מעתיקא. למאי נפקא מיניה, אמר רב אשי לאכחושי סהדי בו. גם זה שאמר אבוה דר' שמלאי נולד קודם חצות, וזה שאמר ר' זירא כ"ד שעי מיכסי סיהרא, דבר זה לא נתברר אצלנו יפה, לפיכך לא כתבנו בו פירוש[ב]. אמר מר **צריך שיהא יום ולילה מן החדש.** כמו שאמרנו, כלומר היום שקובעין אותו ראש חודש צריך להיות כ"ד שעה מן הלבנה החדשה. קרא מנא לן, ר' יוחנן אמר מערב עד ערב, ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא עד יום האחד ועשרים לחודש בערב, מאי בינייהו, אמר אבי בינייהו, אמר דורש משמעות דדרשין איכא בינייהו. כלומר, זה דורש מזה הפסוק וזה דורש מזה הפסוק, ושניהם דבר אחד אמרו. זה אין צריך פירוש. **רבא אמר חצות לילה איבא בינייהו.** ר' יוחנן שאמר מערב עד ערב סבר אם נולדה הלבנה בתחלת שעה ראשונה של לילה, קובעין בו ביום ראש חודש, דהא איבא מערב עד ערב. ור' שמעון בן לקיש [סבר] כתיב שבעת ימים מצות תאכלו, וכתיב בערב בפסח תאכלו את הבשר בלילה הזה, וכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, שנאמר ויהי בחצי הלילה, ונגמר

ג) [נכ"מ כמ:]:

ד) [נכ"מ לימת]:

ה) [נכ"מ לימת], וכן נראה מפרש"י ד"ה דלמא וכ"כ רש"י לקמן כח. ד"ה תרין, **ו)** רש"ל וס"פ,

תורה אור השלם

1. שִׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: ויקרא כג לב

2. בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שמות יב יח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עולד קודם כי' סהס כמעכ"ב מתוך קוטנה אלא שש שעות אחר חדושה שהלבנה נעולס:

גליון הש"ס

גמ' לאכחושי סהדי. עיין לקמן כד ע"ב תד"ה לאיעוכו:

מוסף תוספות

א. ולפי דבריו הא דר' זירא פליגא על דר"ב"ל שאמר אין מאיימין בכך ושאין מקדשין אם לא נראה בזמנו. ויטב"ש. ב. שבסוף החדש הירח קרוב מן השמש והירח עולה שחרית במזרח קודם השמש ורואים אותה עד שתתקרב מן השמש בשיעור מרובע. מאיר. ג. שהירח נראה בתחלת החדש סמוך לשקיעת החמה במערב והולכת מעט מעט ממערב למזרח עד שלשבעה ימים נמצאת באמצע הרקיע. שם. ד. ר"ל מקודם שתכנס תחת השמש. שם. ה. דלא מכסיא להו הישנה כי אם ו' שעות אחרונות והם יודעים שאותו הלילה מיום ל' ובעי לילה ויום מן החדש. מוס' יעמ. ו. אין זה סברא לומר שהקפידה תורה לגבי ארץ ישראל ולא לבני בבל. מוס' יעמ. ז. שבתים חמשה עשר בחדש הירח מכוון לנוכח השמש הירח במזרח השמש במערב ואז כל הירח מאיר במלואה ואורו נמשך כל הלילה עד היום. מאיר. ח. ואם איתא דאיתילידי המולד בתחילת הלילה היה נראה בחצות ולא מכסי לבני ארץ ישראל כי אם ו' שעות. מוס' יעמ. ט. שאם לא נולד אלא לאחר חצות בידוע בודאי שלא נראה סמוך לשקיעת החמה דהא שית שני מיכסי סיהרא. ויטב"ש.

רבינו חננאל (המשך)

הלילה הזה של אכילת פסח מן הלילה הזה של עברת מצרים, מה זה חצות לילה אף זה זה חצות לילה, וכתיב בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו, ש"מ שאכילת מצה אפי' עד חצות יצא ידי חובה. והנה לא אכל המצה ביום

ו) נראה לפ"ל ונע"ו מקפ"ש וכ"כ בטור לח"מ סי' תכ"ח ע"ש לו דל"ש וכ"י וכמו שכתב לקמן ויסיו הך. **ז)** עיין בנעל המתוח מ"ש על זה. **ח)** נראה דל"ל כי היכי דלא תקשה לן מדר"ל אדר"ל. וכוונת רבינו כזה דדרשה שאמר בירושלמי אליבא דר"ל ודרשה דלן אליבא הכל אחד ויסיו דנמה הוה הוה מפסח ודו"ק.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

תרי ירחי חסירי קלא אית להו לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי אמר [ב]**בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא אמרי ליה אסהיד אמר להו לא שמעתי מפי ב"ד מקודש** [א]**מבריין ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבי אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ועבדי חד יומא ולא אמרו להו ולא מידי שמע רבי יוחנן ואיקפד אמר להו לאו אמרי לכו היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה ר"נ יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי לאורתא אתא ההוא גברא א"ל למחר יומא רבה במערבא א"ל מהיכא את א"ל מדמהריא א"ל דם תהא אחריתו קרי עליה** [ג]**קלים היו רודפינו** [ד]**שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה דכתיב** [ה] **שמור את חדש האביב** [ו]**שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן אמר להו רב נחמן להנהו נחותי ימא אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא בעירו חמירא אימת משלים בחמיסר והא אנן מארביסר מבערינן לדידהו דמגלו להו עלמא מארביסר משלים:**

מתני'

פרי ירחי חסירי קלא אית להו. דטבת חיסרו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם אימא דחסרוהו לשבט כבר יצא הקול לפני הפסח וצא אלגלו אף למקוש שאין שלוחי ב"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואב שהרי תמוז תמיד חסר: **בסים תבשילא דבבלאי.** אכלו לחם למעדנים ביום"כ שבא"י שהרי ב"ד עיברו את החדש [א] והיום מתענים: **אסהיד.** ונקבל עלינו ולא נאכל: **לא שמעתי מפי ב"ד מקודש.** לא אעיד לכם דאמרי' לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מבערב כגון אם לא קדשוהו ביום ל' יוצאין השלוחים לערב ולומר מעובר הוא אבל על ניסן ותשרי אע"פ שיודעין שיקדשוהו למחר ביום ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשבת ואינם אע"פ אין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי ב"ד שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם: **דמטו שלוחי ניסן.** שב"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין כדתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קייאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים ביניתים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין בו: **ליעבדו תרי יומי.** טבי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעתו: **גזירה ניסן אטו תשרי.** שאם תנהיגם לעשות בניסן יום אחד יתהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו: **רבי אייבו ור' חייא בר אבא.** תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם: **עבדו יומא חדא.** בני המקום: **יתיב בתעניתא תרי יומי.** עם לילותיהם שמא עיברו ב"ד את החדש ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן: **דם תהא אחריתו.** הריגי מת על ידך שחזקיקני להתענות ג' ימים וג' לילות. דם תהא אחריתו וטוריקון של דמהריא: **כי חזיתו דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.** שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ט"ז וקיימא לן דיום התקופה מתחיל כר' יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' יג.) נמצאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל: **עברה לההיא שתא.** כאחרים לאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (שם:): **ולא תחוש לה.** למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותייהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב (ו) את חדש האביב ואביב הוא יוסד תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס בו שניסן קרוי אביב על שם ביטול התבואה וביטול התבואה אינו אלא לתשבורה של חמה שהקיץ והחורף אחר תשבון החמה הם והזכירן הכתוב לשומרו שיהא בחידוש ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה. ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יום למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיסס י"ד ואילך ישנה היא ואילו היה תקופת ניסן ביום ט"ו לא היינו לריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר ולריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמצא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם) אליבא דאחרים דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה: **שמור אביב של תקופה.** דהיינו ניסן של חמה בחידוש ניסן הלבנה: **סיהרא דמשלים ליומא.** שהירח משלים מאורו עם הגן החמה שאינו מתשיך עד שעת זריחה:

מתני'

לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי. אחד עשר היה לבני בבל [א] ועשירי לבני ארץ ישראל דעבריה לאלול [ב] ומתוך התמוס בא דהא יום"כ הוה [ג] א"ל ביום"כ של בני בבל בא סמוך לחשכה והוא היה ערב יום"כ לבני א"י [ד] ואמרו לו אסהיד לן כלומר ונאסור לאכול גם עתה דיום"כ הוא אמר להם לא שמעתי מפי ב"ד מקודש שיצא ביום ל' של אלול סמוך לחשכה שלא היה שהות ביום לבא ולקבל עדותן וידע שלא יקדשוהו עד למחר ביום ל"א [ה] אבל לא אמתין עד למחר שישמע שיקדשוהו ואין מעידין עד שישמע מב"ד מקודש כדלקמן (ע"ב) אע"פ שידוע שלמחר יקדשוהו וא"ת והיאך יניחם לאכול ויש כאן איסור כרת דתוריתא [ו] וי"ל התנן לקמן בפרק שני (דף כה. וש"נ) אשר תקרלו אתם מקראי קדש בין בזמנן בין שלא בזמנן ואמרינן בגמ' אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים ואפי' מוטעין [ז] ואם דאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין דף קפ: וש"נ) גבי שגג ביום"כ פטור דגזירה הוה ויום"כ דהכא שאם שבתא הוה ולא אמרינן אתם אפילו מזידין [ח] התם הוקבע להם החדש בזמנו ומפני הגזרה לא עשו יום"כ בעשירי ועשאוהו ביום השבת [ט] שלא יאכלו הכא להם [י] היה עשירי ולא דמי נמי לההוא דפ"ק דסנהדרין (דף יב: וש"נ) שבקש חזקיה לחמוש על עצמו דכתיב כי אכלו הפסח בלא כתוב וגו' ומפרש שעיברו השנה ביום ל' של אדר ואסור הואיל ולאוי לקובעו ניסן ולא אמרינן אתם אפי' שוגגים כו' משום דלא שייך אלא כגון יום ל' או יום ל"א כשקובעין באחד מהן ר"ח לחסרו או לעברו שלא כדין או על פי עדות שקר [יא]: **כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן.** שתקופת ניסן נופלת ביום ט"ז וקיימא לן (סנהדרין דף יג.) יום תקופה מתחיל [יב] ממלאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר ולא שיתסר בכלל עברה לההיא שתא משום דכתיב שמור את חדש האביב אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן [יג] ומיום י"ד ואילך ישנה היא [יד] ואילו היתה תקופת ניסן נופלת ביום ט"ו לא היינו לריכין לעבר השנה אלא נעבר אדר ונדחה ניסן יום אחד ותפול התקופה בי"ד בקונטרס [טו] (והתם בסנהדרין (דף יג.:) בתקופת תשרי אייר דפליגי התם אי בעינן כולה אסיף בתקופה חדשה או מקצתו) ושמעתין דהכא אתיא כאחרים דאמרינן התם אחרים בתקופת ניסן (הוו) קיימי ומייתי דרשה דהכא וקשיא לפירוש הקונט' דבפ' היו בודקין (שם דף מא:) משמע דיום ט"ו של חדש הוי מן החדש דקאמר עד מתי מצרכין על החדש נהרדעי אמרי עד י"ו [טז] לכך לריך לפרש דהכא קאמר עד דמשכה שיתסר אפילו ע"י עיבור אדר א"נ דמשכה עד שיתסר ושיתסר בכלל היינו כגון דנפלה תקופת ניסן בשבסר דכי מעברת נמי לאדר הכי היא נופלת בשיתסר ואין כאן אביב כלל בחדש ניסן ואין להקשות דלעבריה לאדר ולשבטו [יז] דהתם בפרק אין מערבין (ערכין ד' מ: וש"נ) אין פוחתין מד' חדשים מעוברין בשנה ולא יותר מח' ומפרש בגמ' (שם דף ט.) דלא נראה לעבר יתר על שבועה ומוקי לה בשנה מעוברת אבל בפשוטה יותר על שבעה:

עברה לההיא שתא ולא תחוש לה. תימה דתניא בפ"ק דסנהדרין (דף יא: וש"נ) על ג' סימנין מעבירין השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על סיס מהן מעבירין על אחד אין מעבירין [טז] ורשב"ג אומר אתם אם על התקופה אינני לן על התקופה שמחין או דילמא מעבירין וקיימא בתיקו וי"ל דהתם בתקופת תשרי אייר אבל הכא בתקופת ניסן דעליה לבדה מעבירין ולריך טעם כיון דמקרא קא דרשי הכא והכא מאי שנא [יח]:

על

מסורת הש"ס

א) [ע' תו' שבת יב: ד"ה רבי נתן], ב) סנהדרין יג., ג) בס"א: והיום, ד) בס"א ליתא, ה) בת"י אמיר, ו) מולי ל"ל ולעונת.

תורה אור השלם

1. קָלִים הָיוּ רֹדְפֵינוּ מְנַשְּׁרֵי שָׁמַיִם עַל הָהָרִים דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: איכה ד יט
2. שְׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: דברים טז א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולא תמוס כו' דמסייע להו קלא דמתיי שמור את חדש:

הגהות מהר"י לנדא

(א) רש"י ד"ה בסיס כו' שהרי ב"ד עיברו את חודש אלול כלי"ל:

מוסף רש"י

שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. שמור תקופת ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה, אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי ביטול התבואה שמתבכרת בו, וכל ביטול התבואה ועתה הקץ והחורף לחשבון החמה הם, ואמר רחמנא שמור שיהא ניסן של חמה נמנה לתוך ימי חידושה של לבנה, דכתיב חדש ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה שמתחדשת, ואשמעינן שיהא ניסן של חמה נמנה בתוך ימי חידוש הלבנה בתקלא, ומה הן ימי חידושה י"ד ימים, מכאן ואילך היא יקנה (סנהדרין יג.).

מוסף תוספות

א. שהיו סומכין על הרוב שאין אלול מעובר ומונין ליום הכפורים מיום שלישי. ריטב"א. ב. והיה להם למנות משלישים ואחד ליום הכפורים ונמצא כי העשירי לבני ארץ ישראל היה אחד עשר לבני בבל, ובני בבל יעשו בעשירי שלהם שהוא תשיעי לבני ארץ ישראל ואוכלין באחד עשר שלהם שהוא עשירי לבני ארץ ישראל והוא יום הכפורים, והיינו דאמר להו כמה בסים תבשילא דבבלאי ביומא רבה דמערבא. שם. ג. דלוי כבני ארץ ישראל היה נוהג להתענות ב"א זה והיאך איקלע לבבל באותו יום. שם. ד. דאיהו לאו בחדסר איקלע אלא סמוך לחדסר שהיה ערב עשירי שלו ועשירי לבני בבל, ולפי שסמוך מאד לחדסר קרי ליה חדסר. שם. ה. אם יצא ביום כ"ט באלול ולא שמע שנתקדש ביום ל"א היה לו ללוי להתענות ביום ל"ט לאלול כבני בבל, ומה הפרש היה בין לוי לבני בבל. שם. ו. מאי קאמר להו אני לא שמעתי מפי ב"ד מקודש, מ"מ הא ידע שנתעבר החדש ושלא נתקדש ביום עבורו ושנתקדש ביום ל"א אף על פי שלא שמע מפי ב"ד. רשב"ם. ז. דכיון שכבר קדשו בני בבל יום שלשים ועליו סמכו והתענו ביום עשירי שלהם אין להם לחזור ולהתענות ביום אחר כיון שאין כאן עד ששמע כשנתקדש שם יום ל"א ויש להם לסמוך על מה שאמרה תורה אתם אפי' מוטעים אתם שוגגין. ומיהו אילו הגיד לוי ששמע או ידע מפי מי שראה שנתקדש החדש ביום שלשים ואחד אף על פי שהם כבר קדשו יום שלשים כיון דבני בבל בתר ב"ד שבארץ ישראל גרירי טעותם אינו עומד וחייבין להתענות ביום עשירי לבני ארץ ישראל. שם. ח. איכא למימר דכי קאמר אתם אפי' מזידין היינו למקבע ירחא אבל. תוס' ריטב. ט. שלא היה עשירי לקביעותו. שם. י. לפי חשבונם. תוס' הרא"ש. יא. אבל לא [ל]עבר את השנה בזמן שאינו ראוי לעברה. שם. יב. הוא ראשון לימי תקופה הבאה. רש"י סנהדרין יג. יג. כלומר שיהא אביב של תקופת החמה של ניסן בחידושה של ירח של ניסן כי האביב האמיתי הוא אביב של תקופה כי בשול התבואה אחר חשבון החמה כדכתיב ומגמר תבואות שמש, הלכך בעינן שתחול תקופת ניסן קודם שתגמור חדושה של לבנה של ניסן. ריטב"א. יד. דאפילו מעברינן לאדר ונוריח יום אחד ונפלה תקופה טבת בט"ו ותתחיל בו תקופת ניסן עדיין אין התקופה מתחלת בחידושה של לבנה שהלבנה בט"ו ישנה היא. שם. טו. כלומר ולא עד בכלל ומ"מ יום ט"ו חדשה היא. שם. טז. אלמא אתקופה לחודה לא מעברינן. יד רמ"ש סנהדרין יא: יז. עי' יד רמ"ש שם.

עין משפט
נר מצוה

קח א מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' יב:
קט ב מיי' שם פ"ד הלכה ב:
ג [מיי' שם הלכה א]:

רבינו חננאל

לוי אקלע לבבל בי"א בתשרי. פיר' בא (ברוגית) [בדוגית] או בבוצית בי"א בתשרי בבבל, ואמר בסים תבשילא דבבלאי, כלומר תבשילא נדוף, והוא היום יום כפור. כלומר כי עברו אלול שנמצאו אחד עשר בבבל עשירי לירושלים. ועל זה העניין נעשה סוכות. אמרו לו תעיד ונשלים הצום היום. אמר להם לא שמעתי מבית דין מקודש. כלומר שמעתי להם כי רצונם לעבר אלול. (ואלול) [ור' אייבו בר נגרי ור' חייא בר אבא] דאקלע בבבל בעשרה במר חשוון ואמ' להו היידנא יומא רבא במערבא. פיר', שנה מעוברת היתה שנמצאו עשרה במרחשוון כי הן עשרה בתשרי, והוא יום כפור. ואמ' להם הדאת, ואמ' לא שמענו מבית דין מקודש, ואמרינן שמא לא עיברו. שלוחי ניסן מהלכין לא פחות מי"ב יום, ושלוחי תשרי פעמים שאין מהלכין אלא עשרה ימים, מפני כי שובתין בראש שנה וביום הכיפורים ובשבת, נמצאו אילו שלוחי ניסן מגיעין למקומות רחוקים, מה שאין שלוחי תשרי מגיעין בהן. רבה הוה רגיל יתיב תעניתא תרי יומי, זימנא חדא אשתכח כוותיה. כי עברו ליה לאלול, והיה יום כפור בי"א בתשרי, דהוה מחמר אנפשיה ונקיט תרי יומי, מילתא יתירתא עבד ולא חזבה הוא עליו, שלא היה לו לחוש. ואם חשש מידה יתירה עשה ולא שובח בה. רב נחמן יתיב תעניתא ביומא דכיפורי, לאורתא אתה ההוא גברא אמר ליה למחר צומא רבא במערבא כולי'. פשוטה היא. שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן, עברה לההיא שתא ולא תיחוש לה, דכתיב שמור את חדש האביב וגו', שמור חדשו של אביב שתהא נופלת בו, כלומר, לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה, זה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים, וזה אחד מן הדברים המסורים בידי בית דין בזמן שהיה האביב קרב. אבל עכשיו שאין אביב לא חיישינן להא דשלח רב הונא. ואע"ג דלית לן ספק בזמן הזה, עבדינן כי הא דמיפרשא בתחילת יום טוב דלא נקטינן האידנא תרי יומי אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם.

ח) נפיקוס על ר"ה המיוחס להרמב"ם ז"ל אמת דלמדו ליה דתקסיל דסיום ר' בתשרי ע"ש.

עֹל שני חדשים מחללין את השבת. פי' בקונטרס ומן התורה מחללין על כולן [א] אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהן לא מיכפת לן מי למלאן מי לאסרן ע"פ עדים וקביעת דבגמרא תניא מנין שמחללין את השבת ת"ל אלה מועדי ה' והלא קרא בניסן ותשרי כתיב [ב] וי"ל דמ"מ כל ר"ח איתרבי מדמיקרי מועד כדאיתא בפ' כילד צולין (פסחים דף עז.) גבי דמיית שבת וטומאה שעירי ראש חדש איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד קמ"ל דר"מ נמי מועד איקרי וכדתניי:

עֹל ניסן ותשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש. והשתא מתניתין דקתני שבהן שלוחין יוצאין לאחר שישמעו מפי ב"ד מקודש [ג] ומתינא טעם הוא דלכך מחללין עליה השבת עדיש שראו את החדש ופירש בקונטרס דבשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת שלוחין שאין מחללין השלוחין לצאת בשבת היום [ד] וכשלא יצאו עדים היום יתעבר החדש [ה] (היום) קדשו למחר ושלוחים יוצאים משתחשך לומר שעברו את החדש אבל בניסן ותשרי אם לא יצאו עדים ויתעבר החדש לא יצאו שלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה ומתעבר בלילה נמצאו ממעטים הלוכן מהלך לילה ויותר [ה] ודבר תימה פירוש שתלה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הא כי מקלע יום שלישי לחול בשבת וראו עדים את החדש על כרחן צריכין לחול ולבא בשבת דאי מאחרים עד אחר בשבת היה מקלע יום עברה בשבת ותמיהן ליה משום ערבה כדאמרי' בפ' (המלך נד) [לולב וערבה ב] (סוכה מג.) ומיהו אינהו ודאי צריך טעם ובמתניתין פי' הקונטרס שבהן שלוחין יוצאים הלכך תשיבי כלומר לפי ששלוחים יוצאים בהן משום תקנת מועדות [ז] ראוי לעדים לחול עליהם שבת כדי שיקבעו מועדות בזמנן וכאן נמי פי' הקונטרס עדיין טעם החילול שיתקדש החדש בזמנו כדקתני ובהן מתקנין את המועדות דרחמנא אמר אשר תקראו אותם אפי' בשבת ויציאת שלוחין דקתני אינו אלא לייפות וליישב טעם החילול בשביל זאת [ח] שיש דברים שאין הטעם תלוי בהן והן נעשין סעד לדבר ליישבו ולייפותו כאותה ששניו בפ"ק דסנהדרין (ד' יא.) אין מעברין השנה מפני הגדיים והטלאים [ט] אבל עושין אותן סעד לשנה [י] כילד מהולעין אמאכן לכון דגחלייא רכיכין [יא] ואם תאמר ומה טעם דמתניתין ניסן ותשרי עד שישמעו מפי בית דין מקודש בשלמא היכא דנראה בעליל ביום כ"ט או בליל ל' אע"ג דודאי יקדשוהו ב"ד למחר אין יוצאין עליו לאלתר חיישינן דלמא מימלכי ב"ד ומעברי ליה ואתי לקלקולי מועדות אלא היכא דלא קדשוהו ביום ל' ליפקו ביום ל"א שא"א לדחותו יותר מיום ל"א וש לומר דגזרו דאי [אלו האי] משום דבשאר חדשים יוצאים אזה וזה מבערב [יב]: ופסלו שנמסרו למשה למדנו שחמשים נגרלו שהרי מעט נחסר מאלהים: דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים וגו'. במזמור מה אנוש כי תזכרנו: מעשה

מתני' [א] על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי שבהן שלוחין יוצאין לסוריא ובהן מתקנין את המועדות [ב] וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן: **גמ'** על ב' חדשים ותו לא [ג] ורמינהו על ו' חדשים השלוחין יוצאין אמר אביי ה"ק [ד] על כולן שלוחין יוצאין מבערב על ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש תניא נמי הכי על כולן יוצאין מבערב על ניסן ועל תשרי עד שישמעו מפי ב"ד מקודש ת"ר מנין שמחללין עליהן את השבת ת"ל [ה] אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם [ו] יכול כשם שמחללין עד שיתקדשו כך מחללין עד שיתקיימו ת"ל אשר תקראו אותם על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן: וכשהיה בהמ"ק קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן: ת"ר בראשונה היו מחללין אף על כולן משחרב בית המקדש אמר להן רבן יוחנן בן זכאי וכי יש קרבן התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד: **מתני'** [ז] [ח] בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם ר"ע בלוד שלח לו ר"ג אם מעכב אתה את הרבים [ט] נמצאת מכשילן לעתיד לבא: **גמ'** מאי משמע דהאי עליל לישנא דמיגלי הוא א"ר אבהו אמר קרא [2] אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים [י] רב ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה [יא] חסר אחד שנאמר [3] ותחסרהו מעט מאלהים [4] בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת [5] ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וחד אמר בנביאים לא קם במלכים קם אלא מה אני מקיים בקש קהלת למצוא דברי חפץ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה ב"ק ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת [6] על פי שנים עדים וגו': מעשה

מתני' [א] על שני חדשים מחללין את השבת. עדיש שראו את החדש: **שנכסה שלוחים.** ב"ד שולחין לסוריא להודיע לגולה יום קביעותם הלכך תשיבי. ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהן לא מיכפת לן מי למלאן מי לאסרן ע"פ עדים וקביעת דבגמרא תניא עדיש אך שני חדשים שכל המועדות תלויין בהן: **תקנת קרבן.** של ר"ח שיקריב בזמנו: **גמ' ותו לא.** נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקתני שבהן שלוחים יוצאים לסוריא: **שלוחין יוצאין מבערב.** כגון נראה בעליל ביום כ"ט או בליל שלשים דודאי יקדשוהו ב"ד מחר א"נ בחדש מעובר דפשיטא לן שביום ל"א יתקדש [ב] משלא נתקדש בזמנו שלוחין יוצאין מב"ד ואין ממתינין עד למחר שישמעו מקודש מפי ב"ד כדאמרינן לקמן (דף כד.) דאם ב"ד אומר מקודש ויעידו לגולה: **על ניסן ועל תשרי.** אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש הלכך בחסר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת השלוחין שאין השלוחין מחללין שבת ללאת היום וכשלא יצאו העדים היום יתעבר החדש והכל יודעין שהם קדשוהו למחר והשלוחים יצאו שעברו את החדש [ג] אלוהו אבל בניסן ותשרי אם לא יצאו העדים היום ויתעבר החדש לא יצאו השלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה נמצאו ממעטין את הלוכן מהלך לילה ויותר. כילד אם יצאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת והא פסח בשבת יש זמן לשלוחים מהלך י"ב יום שנאמר שהרי למ"ש יצאו וילכו כל ימי החול של ב' שבועות הללו שנאמר ואם לא נאו העדים היום לא יצאו השלוחים עד מחר ועל כרחם שבת של ערב הפסח יבטומו נמצא שלא הלכו י"ב ימים שנאמר. ול"ת שם תולה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל. טעם החילול כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא כדקתני ובהן מתקנין את המועדות דרחמנא אמר אשר תקראו אותם במועדם (ויקרא כג) אפי' בשבת ויציאת השלוחים דקתני אינו אלא לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת יש דברים שאין הטעם תלוי בהם והם נעשים סעד לדבר לייבשו ולייפותו כאותה ששנינו בסנהדרין (דף יא.) אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כילד מהולעין אמאכן לכון דגחלייא רכיכין ואומרים דערקין כו': **אשר תקראו אותם במועדם.** הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן. מקרא קודש היינו קדוש ב"ד: **יכול כשם שמחללין.** העדים כדי שיתקדשו בזמנן: **כך מחללין.** השלוחים עד שיתקיימו המועדות בזמנן: **מתני'** ט) **נראה בעליל אין מחללין.** לפי שאין נוכך: **ארבעים זוג.** שני עדים זוג אחד זוג: **גמ' בעליל נאמרן.** גלוי לכל: **חמשים שערי בינה כו'.** פיסיה דהאי קרא דרשי רב ושמואל מזוקק שבעתים שבע שביעיות והם חמשים חסר אחת

מסורת הש"ס

ק' א ב מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ג:

קיא ג מיי' שם הלכ' י:

קיב ד מיי' שם הלכה מ:

קיג ה מיי' שם הל' ד:

תורה אור השלם

1. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: ויקרא כג ד
2. אִמֲרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לְאֶרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם: תהלים יב ז
3. וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעָט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תהלים ח ו
4. בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא דִּבְרֵי חֵפֶץ וְכָתוּב יֹשֶׁר דִּבְרֵי אֱמֶת: קהלת יב י
5. וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְיָ פָּנִים אֶל פָּנִים: דברים לד י
6. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו

רבינו חננאל

מתני' על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן כולו. סוד העיבור שהיה מסור לבית דין להקריב מוסף ראש חודש על הראייה, וכיון שמוסף ראש חודש קרב אפי' בשבת, לפיכך הותרה שבת גבי עדי החדש לבוא מחוץ לתחום ולהעיד, כדי להקריב מוסף החדש בזמנו בכל חדשי שנה. וזה בזמן שהיה בית המקדש קיים, אבל עתה אין מחללין אלא המועדים שכתוב בהן במועד(י)ם, וכל מקום שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת הוא, וכתיב אשר תקראו אותם במועדם. פירי' ולמה באילו שני חדשים מחללין עליהן עידי החדש את השבת, מפני שאע"פ שאין בהן בזמן הזה קרבן, יש בהן קריאת המועדים, שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם, וכל מקום שכתוב בתורה במועדו כגון הפסח והתמיד שכתוב בהן במועדו ומחללין עליהן השבת, קריאת המועדים כיון שכתוב בהן במועד(ו)ם, מחללין עליהן השבת. בוא וראה בקריאתם שכתוב במועדם מחללין, אבל בקיומם שאין כתוב בהן במועדם אין מחללין. וכך פירשו חכמים, בקריאתם אתה מחלל, ואי אתה מחלל על קיומם. וכן אין שלוחין יוצאין אלא באלו שני חדשים בלבד, על ניסן ועל תשרי, מפני שמחללין השבת עליהן. **העדים** שראו הלבנה לילי שבת שבאין בשבת להעיד, והתנן על ששה חדשים שלוחין יוצאין. ופירק אביי על אלו ששה חדשים השלוחין יוצאין מבערב, על ניסן ועל תשרי (מפני שמחללין) עד שישמעו מפי בית דין מקודש. תניא נמי הכי כו'. **תנו רבנן** מנין שמחללין עליהן השבת, ת"ל אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו וגו'. פירי' כיון שפירש הכתוב בקריאת המועדים הללו במועדם, מחללין עליהן את השבת, כשם שמחללין את השבת על התמיד ועל שחיטת הפסח דכתיב בהן במועדו, כן דרשינן על המועדים, דכל היכא דכתיב ביה במועדו דרשינן ביה במועדו ואפ' בשבת. וקריאת המועדים ג) בכל עת הוא בשני החדשים הללו, (ב)(כ)הקרבת הקרבן בכל החדשין, ולא משום שראיית החדש עיקר, אלא אפי' בזמן שיזדע לבית דין כגון בזמן הזה התורה התירה להן, הלא תראה ד) שהיו אחר חורבן הבית מחללין על כל החדשים, אמר להן רבן יוחנן בן זכאי וכי יש עכשיו קרבן, התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ותשרי בלבד. פירי' בפרהסי', כדכתיב בעליל לארץ, כלומר מפורסם לעם הארץ. כתיב אמרות ה' אמרות וגו' פיר' כמו כסף צרוף מזוקק שבעתים, כל מה שתצרפנו מוסיף זיקוק, פיר' שבעתיים, שבע פעמים שבעה הרי מ"ט, וניתנו לו למשה אמרות ה' מזוקקין במ"ט שערי בינה, וכיון דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים, אין מעט פחות משער אחד, לפיכך אמרו נ' שערי בינה בנבראו בעולם למלאכי האלהים וכולן ניתנו לו למשה חוץ מאחד מהן ופשוטה היא. **ביקש קהלת למצוא דברי חפץ**, ביקש להיות כמשה, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, נמצאת גדולת התורה אלא במשה. ביקש זה להיות כמותו יצתה בת קול ואמ(ו)רה] לו כתוב יושר דברי אמת, כלומר כתוב בספר הישר, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, לא בנביא ולא במלכים. ומאן דאמר במלכים קם, ביקש קהלת למצא ולא מצא, ביקש לדון דינין שבלב, בלא עדים ובלא התראה, יצתה בת קול כו'.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שלוחין יוצאין כו' שביום ל"א יתקדש כשלא נתקדש בזמנו כו' ויעידו לגולה על ניסן כו' הוא דכור אחד:

מוסף רש"י

על שני החדשים מחללין את השבת. עדיש שראו את הלבנה במילוסה מחללין את השבת שבת ללאת חוץ לתחום לבא ל"ד לבעיד כולן לפי שהמועדים כולן תלויין בשני חדשים הללו (לעיל יב:). **מפני תקנת הקרבן.** מוספי ר"ח שיקרבו בזמנן (לעיל ב.). **על ו' החדשים השלוחין יוצאין.** שקדשו ב"ד החדש על פי עדים כשראו את החדש, ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו, אם ביום שבשם נחדש שעבר חסר, או ביום ל"א וחדש שעבר מלא (לעיל יח:). **בין שנראה.** החדש (שבת קלג.) סלגנה (מנחות סד.) **בעליל.** לכל העולם (שם) בגילוי לכל ויש לדעת שראוהו ב"ד והקרוביים לסם ואין צריך לחוץ חוץ לתחום לחול שבת ולבא ולהעיד לפני ב"ד (שבת שם). **אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת.** לבא ב"ד, שהרי אין צריך, כיון דבעליל נראה ב"ד נמי לאוהו (מנחות שם).

מוסף תוספות

א. משום דמצוה לקדש ע"פ ראיה. ריטב"א. ב. דאית בהו מועדים. תוס' הלא"ש. ג. הילכך עידי ראיה מועילין להוסיף יום אחד על הילוך השלוחין. ריטב"א. ד. ואפי' יבאו העדים היום ויקדשוהו ביום שלושים. שם.

ה. ויתקלקלו המועדות באותן המקומות שלא יגיעו השלוחין. רשב"א. ו. ואי אפשר לדחותו עד יום ב' שהוא ל"ב לאלול. תוס' הלא"ש. ז. בניסן תלוי פסח ועצרת שמונים לד' שבועות של פסח. תוס' שם. ח. דמתניתין לא קתני שבהם השלוחין יוצאים לתת ממנו טעם לחלול העדים דהא חלול העדים מדאורייתא הוא וגזירת הכתוב כדי לקדש ע"פ הראיה, ומדרבנן מפני תקנת המועדות ומשום תקנת הקרבן. ריטב"א. ט. כדי שיגדלו ויעשו מהם פסחים, שהרי יכול להקריב קטנים. רש"י סנהדרין יא. י. אם צריכה לעבר מפני אחד מן הדברים שמעברין עליהן, כגון על האביב ועל פירות האילן, ואמרינן לקמן על שתים מהן מעברין, ועל אחד מהן אין מעברין, הללו גדיים וטלאים וגוזלות, נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין. שם. יא. וטעם תועלת ריבוי יום אחד ביציאת השלוחין הוא כדי שילכו יותר ודידו הרבה בארץ ישראל ובגולה קביעות המועדות ולא יתקלקלו המועדות באותן מקומות שלא היו עדים מגיעין אלמלא כן. ריטב"א. יב. ואי בניסן ותשרי נפקי מבערב היכא דלא קדשוהו מבערב אתי נמי למיפק אאידך כמו בשאר חדשים. תוס' הלא"ש.

א) תוס' ל"ל וקריאת המועדים בשני החדשים הללו הוא כהקרבת הקרבן בכל עת ולא משום וכו'. ב) שפיליו אחר תוכיכן וכו' או דל"ל הלא תראה דגם בזמן הב"ד שהיו אחר תוכיכן הבית וכו'.

מעשה ועברו יותר מארבעים זוג וכו׳: שופר. כך שמו: **מתני׳ אב ובנו שראו את החדש וכו׳: שאם יפסל.** יכשל בפיו כשיבקשו כללקמן (דף [6]כג:): **גמ׳ הא כשרה כגון.** ע״ז:): **אלו הן הפסולין.** בגמרא הדור מי מוסר מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר״ע כו׳: תניא אמר רבי יהודה ח״ו שר״ע עיכבן אלא שזפר ראשה של גדר עיכבן ושלח רבן גמליאל והורידוהו מגדולתו: **מתני׳** [1]אב ובנו שראו את החדש ילכו לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסל אחד מהן יצטרף השני עם אחר ר״ש אומר אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש א״ר יוסי מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר וקבלו הכהנים אותו ואת בנו ופסלו את עבדו וכשבאו לפני בית דין קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו: **גמ׳** א״ר לוי מאי טעמא דר״ש דכתיב [2]ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם עדות זו תהא כשרה בכם ורבנן עדות זו תהא מסורה לכם: א״ר יוסי מעשה בטוביה הרופא כו׳: אמר רב חנן בר רבא הלכתא כר״ש א״ל רב הונא לרב חנן בר רבא רבי יוסי ומעשה ואת אמרת הלכתא כר״ש אמר לו [3]והא זמנין סגיאין אמרית קמיה דרב הלכתא כר״ש ולא אמר לי ולא מידי א״ל היכי תנית א״ל אפבא א״ל משום הכי לא אמר לך ולא מידי אמר טבי בריה דמרי טבי אמר מר עוקבא אמר שמואל [4]הלכתא כר״ש: **מתני׳** [5]אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית [6]ועבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשירין לה: **גמ׳** הא אשה כשירה לה אף הן כשירין לה אמר רב [7]אשי זאת אומרת [8]דגזלן דדבריהם כשירין לעדות אשה: **מתני׳** [9]מי שראה את החדש ואינו יכול להלך מוליכים אותו על החמור אפי׳ במטה ואם צורה להם לוקחין בידן מקלות ואם היתה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות [10]שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החדש שנאמר [2]אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אותם במועדם:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

אם [1]אינן מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו [2]בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו הבייתוסים[3] התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין: **גמ׳** מאי אחר חד וחד **ופסלו את עבדו.** סברי לה כר״ש דמכשיר בקרוב והחדש הזה לכם היינו בכם ורבנן ומיוחסין נמי כשרין לעדות ומעוטי גר וממזר כדרבנן דלמתך בדומין לך בפ׳ אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ע״ז:): **אלו הן הפסולין.** בגמרא משמע שכל הפסולים דמתניתין דרבנן דאמרי עלה זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה והשתא משמע בקונדי למ״ד בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד:) לפי שאין עושקין בישובו של עולם ניחא ולמ״ד נמי משום דהוא אמכתא [4]אין נחשב גזלן בעניני כיון דמדעתו נותן [5]ומלוה ברבית שאינה קלוה דרבנן [6]ואפי׳ ברבית קלוה [7]נמי לא משמע ליה לאייתי איסורא כשנותן לו מדעתו אלא מ״כ ממשכנו על כרחו [8]ומפריחי יונים למ״ד מי תקדמיה יונך ליוני היינו משחק בקונדי ולמ״ד מרא [9]אין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום בעלמא [10]וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה ור׳ היא כדאשכחן בפרק השולח (גיטין דף לו.) מ״ב בשמורה דרבנן כי היא זה בורר (סנהדרין דף כו.) גבי ממגיאי מעות לעניים ולזלי עניים ומספו ומייתי שאין זו שמורה גמורה דאזלי בשליחותייהו והא דמשמע בפרק לוקב הגזול (שם דף לט. ושם) דמותר למכור פירות שביעית לע״ה גבי מבגיע לו דמי אתרוג גלוגב משום דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע״ה אבל משום שמורה לא אסור ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) נמי פריך וזבניתו לכהן בדמי תרומה גבי סאה תרומה שנפלה לפתות ממאה של שביעית וי״ל בדבר המלקט ע״מ לאכול והותיר מותר למכור [11]וכן פורע חובו בפרק בתרא דע״ז (דף סב. ושם) דאסור משום לאכלה ולא לשמורה [12]משמע כדפרשינן ואפשר לוקח ע״מ לאכול לא חשיב שמורה אא״כ לוקח בזול ע״מ למכור ביוקר שקונה להרויח ובמשכת שביעית (פ״ח משנה ד) פירש [13]דין שמורה ע״פ הירושלמי ועבדים בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד:) לא תני להו דפסולין דאוריתא [14]אבל הכא אינטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עניה מיפסלי [15]מכשרי לע״ש [16]: **מחללין את השבת.** עדיס שרשו את החדש ואפילו עדיס המעידים עליהם בשאין ב״ד מכירין עדי החדש מחללין את השבת להעיד עליהם [17]כדמוכח בריש פרק שני שהלך ר׳ גהורלי אבל העד בחושש בשבת להעיד עליו:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

משלחין עמו אחר להעידו. ואותו אחר שמי מחלל עליו את השבת כדפירשנו לעיל בסוף פרק ראשון:

וחד

מעשה שעברו יותר מארבעים זוג וכו׳. מנין לו שיעכבו בקרוב והחדש הזה לכם היינו בכם ורבנן ומיוחסין נמי כשרין לעדות ומעוטי גר וממזר כדרבנן דלמתך בדומין לך בפ׳ אחד דיני ממונות (סנהדרין דף כד:) לפי שאין עושקין בישובו של עולם ניחא ולמ״ד נמי משום דהוא אמכתא [4]אין נחשב גזלן בעניני כיון דמדעתו נותן [5]ומלוה ברבית שאינה קלוה דרבנן [6]ואפי׳ ברבית קלוה [7]נמי לא משמע ליה לאייתי איסורא כשנותן לו מדעתו אלא מ״כ ממשכנו על כרחו [8]ומפריחי יונים למ״ד מי תקדמיה יונך ליוני היינו משחק בקונדי ולמ״ד מרא [9]אין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום בעלמא [10]וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה ור׳ היא כדאשכחן בפרק השולח (גיטין דף לו.) מ״ב בשמורה דרבנן כי היא זה בורר (סנהדרין דף כו.) גבי ממגיאי מעות לעניים ולזלי עניים ומספו ומייתי שאין זו שמורה גמורה דאזלי בשליחותייהו והא דמשמע בפרק לוקב הגזול (שם דף לט. ושם) דמותר למכור פירות שביעית לע״ה גבי מבגיע לו דמי אתרוג גלוגב משום דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע״ה אבל משום שמורה לא אסור ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כו.) נמי פריך וזבניתו לכהן בדמי תרומה גבי סאה תרומה שנפלה לפתות ממאה של שביעית וי״ל בדבר המלקט ע״מ לאכול והותיר מותר למכור [11]וכן פורע חובו בפרק בתרא דע״ז (דף סב. ושם) דאסור משום לאכלה ולא לשמורה [12]משמע כדפרשינן ואפשר לוקח ע״מ לאכול לא חשיב שמורה אא״כ לוקח בזול ע״מ למכור ביוקר שקונה להרויח ובמשכת שביעית (פ״ח משנה ד) פירש [13]דין שמורה ע״פ הירושלמי ועבדים בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד:) לא תני להו דפסולין דאוריתא [14]אבל הכא אינטריך למיתני דלא תימא כיון דלא מחמת עניה מיפסלי [15]מכשרי לע״ש [16]: **מחללין את השבת.** עדיס שרשו את החדש ואפילו עדיס המעידים עליהם בשאין ב״ד מכירין עדי החדש מחללין את השבת להעיד עליהם [17]כדמוכח בריש פרק שני שהלך ר׳ גהורלי אבל העד בחושש בשבת להעיד עליו:

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

אם אין מכירין אותו. אם אין ב״ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: **משלחין.** ב״ד שבעירו: **אחר עמו.** להעיד עליו לפני ב״ד הגדול שמקדשין [9] את החדש: **משקלקלו הבייתוסים[10].** מפרש בגמרא [ע״ב]: **גמ׳**

וחד

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שמות יב א
2. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: ויקרא כג ד

מוסף רש״י

אלו הן הפסולין. לדון ולהעיד (סנהדרין כד:) לעדות, דכולן גזלן מדבריהן הן דלמכתא לא קניא ומגזל גזל ליה (ערובין פב.). וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה אל תשת רשע עד, וכל שכן דיין (סנהדרין שם). **וסוחרי שביעית.** הואיל ומימוד ממון מעכירו על דברי תורה, הוה ליה כרשע דתמס ופסול לדון ולהעיד שנוטה אחרי הבצע (שם) דרחמנא אמר לאכלה ולא לאחרים חס שחומד ממון לעצור עבירה על הממון, רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד (ערובין שם). **הדרן עלך ארבעה ראשי שנים**

מוסף תוספות

א. אף על גב דאסמכתא דלא קניא גזילה דאוריתא הוא. ריטב״א. ב. כיון דלא משמע להו לאנשי דהאי ליהוי גזל לא מיפסיל מדאוריתא וכדאמר בעלמא (ב״מ ה׳ ב׳) לא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע להו. שם. ג. כמו סאה בסאה. תוס׳ ריטב. ד. כגון שוה ד׳ בה׳. שם. ה. שסובר שרבית שאסרה תורה היינו כגון שהניח לו משכון ואינו רוצה להחזירו אלא א״כ ישלם לו הריבית דהשתא נותנו בעל כרחו. תוס׳ ריטב. ו. מלומד להביא יונים ממקומן לבית בעלים על כרחן, ויש בהן גזל. רש״י סנהדרין כה. ז. דתניא (חולין קלט:) יוני שובך ריוני עלייה יש בהן גזל מפני דרכי שלום ולא גזל גמור, דלא זכה בהן בעל השובך, דממילא קאתו ורבו להתם. שם.

ח. דללקט לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה דהיינו למכור. תוס׳ פוסק לט. ד״ה ולימיב. ט. שזה משתכר בפירות שביעית ולא לאכלה קרינא ביה. תוס׳ ע״ז סב. ד״ה נמצא. י. כאשה או משום דאתו מביניא דאשה וגזלן וקטן כדאיתא בב״ק בפרק החובל (פח.). רשב״ם. יא. אלא בגזירה דאורייתא כקרובים. שם. יב. קמ״ל דלכו״ע פסולין. וקרובים דמיתכשרי הכא לר׳ שמעון היינו בכשיריין לעלמא ומדשרינהו רחמנא דכתיב וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן וגו׳ החדש הזה לכם וכו׳ כדאיתא בגמ׳, הא בפסולין בעלמא לא מכשרי מדין קרובין דלא דמו כדאמרן. שם. יג. שלא לעדים בלבד ניתנה לחלל שבת אלא אף הגורם להעיד עדותם, דבקריאה הוא דתלי רחמנא החילול. ריטב״א.

[6] נ״ב בפ״ב בפירוש הרשב״ם, [7] ס״מ לון, [8] סנהדרין כד: כ: [עירובין פב.], [9] [נר״ן הרי״ף והרמ״ם בסוף יבמות רב מנשה וכ״מ תוספות כה. עי׳ תוספות מולין ד. ד״ה ממגיס], [10] [יבמות כה. ע״ש], [1] [בס״א: המינים], [2] [נ״ל כד.], [3] [נ״ל שמעון], [4] [נ״ל יוסף], [5] נ״ק עט:], [6] [נ״ל שמקדשין], [7] בס״א: המינין, [8] נ״ל פירש ר״ש.

מקור אור

מתני׳ מעשה שעברו יותר מארבעים זוג כולל. (ירושלים) [ירושלמי] וכל המעכב את הרבים מעשות מצוה [צריך] נדיר. [**מתני׳**] אב ובנו שראו את החדש כו׳, עד ר׳ שמעון אומר אב ובנו וכל הקרובין כשירין לעדות החדש. ומאי טעמא דר׳ שמעון, דכתיב ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר עדות החדש תהא כשירה בכם, ואע״פ שאתם קרובין. ורבנן עדות זו מסורה לכם, וקיימא לן דכל הקרובין [6] וכל הפסולין [פסולין] לעדות החדש. [**מתני׳**] ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא כולל, זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף אילו כולם אינן כשרין לה, וכיון שהאשה פסולה לעדות החדש, אף אלו הזכורין במשנתנו וכיוצא בהן פסולין לעדות החדש. ודייקינן מינה הא עדות שהאשה כשרה לה, כגון מיתת הבעל שאפילו הנשים כשרות, כדתנן באחרית יבמות הוחזק להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה כולל, גם הפסולין הללו כשרין להעיד כי מת בעלה של זו ותנשא על פיהן, וא״ר מנשה זאת אומרת, כלומ׳ נתברר לנו מדיוקא של משנה, כי גזלן דרבנן כגון משחק בקוביא וכיוצא בהן שהן פסולין מדרבנן, כשרין להעיד כי מת בעלה של זו, דהא הנשים נאמנות בעדות זו. ואוקימנה בפרק דיני ממונות בשלשה לר׳ מאיר דאמר עד זומם פסול לכל התורה, והלכתא כוותיה. [**מתני׳**] מי שראה את החדש כולל. לא מיתוקמא בזמן הזה אלא בניסן ותשרי בלבד.

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים הן

אם אין מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו כולל. אוקימנה מאי אחר דתני במתניתין, זוא אחר, להעניך על העד שראה את החודש, כי כשר הוא לקבל ממנו זו העדות, ולעולם צריכין שני עדים להעיד על כל אחד ואחד.

[6] נראה כיור לל״ל וקמ״ל דכל הקרובין פסולין לעדות החודש.

עין משפט נר מצוה

קיד א מיי׳ פ״ב מהל׳ קידוש החדש ה״ח:
קטו ב מיי׳ פ״ט מהל׳ עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טור וש״ע ח״מ סי׳ לד סעי׳ י וסעי׳ טז:
קטז ג מיי׳ שם פ״ט ה״ח טוש״ע שם סעיף יט:
קיז ד מיי׳ פ״ב מהל׳ גירושין הלכה ח וטפ״ח מהל׳ סוטה הל׳ טוז סמג עשין נ טוש״ע אה״ע סימן ח סעיף נ:
קיח ה מיי׳ פ״ג מהל׳ קידוש החדש ה״ד:
ו (מיי׳ שם הל׳ ג נז):
א ז מיי׳ שם הלכה ג:
ב ח מיי׳ שם פ״ב ה״ב:

רבינו חננאל

מתני׳ מעשה שעברו יותר מארבעים זוג כולל. (ירושלים) [ירושלמי] וכל המעכב את הרבים מעשות מצוה [צריך] נדיר. [**מתני׳**] אב ובנו שראו את החדש כו׳, עד ר׳ שמעון אומר אב ובנו וכל הקרובין כשירין לעדות החדש, ומאי טעמא דר׳ שמעון, דכתיב ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר עדות החדש תהא כשירה בכם, ואע״פ שאתם קרובין. ורבנן עדות זו מסורה לכם, וקיימא לן דכל הקרובין [6] וכל הפסולין [פסולין] לעדות החדש. [**מתני׳**] ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא כולל, זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף אילו כולם אינן כשרין לה, וכיון שהאשה פסולה לעדות החדש, אף אלו הזכורין במשנתנו וכיוצא בהן פסולין לעדות החדש. ודייקינן מינה הא עדות שהאשה כשרה לה, כגון מיתת הבעל שאפילו הנשים כשרות, כדתנן באחרית יבמות הוחזק להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה כולל, גם הפסולין הללו כשרין להעיד כי מת בעלה של זו ותנשא על פיהן, וא״ר מנשה זאת אומרת, כלומ׳ נתברר לנו מדיוקא של משנה, כי גזלן דרבנן כגון משחק בקוביא וכיוצא בהן שהן פסולין מדרבנן, כשרין להעיד כי מת בעלה של זו, דהא הנשים נאמנות בעדות זו. ואוקימנה בפרק דיני ממונות בשלשה לר׳ מאיר דאמר עד זומם פסול לכל התורה, והלכתא כוותיה. [**מתני׳**] מי שראה את החדש כולל. לא מיתוקמא בזמן הזה אלא בניסן ותשרי בלבד.

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים הן

אם אין מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו כולל. אוקימנה מאי אחר דתני במתניתין, זוא אחר, להעניך על העד שראה את החודש, כי כשר הוא לקבל ממנו זו העדות, ולעולם צריכין שני עדים להעיד על כל אחד ואחד.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות